

Христо Андонов-Полјански, П. Аргиријадес за балканската конфедерација и решавањето на македонското прашање. Годишен зборник на Филозофскиот факултет, том 20, Скопје 1968, 197—244

Видокругот на Пол Аргиријадес, ширината на неговите погледи, неговата дејност на полето на развивањето на идејата за балканска конфедерација и неговиот став спрема македонското прашање, кои досега беа непознати, се изнесени во овој нов прилог на Хр. Андонов-Полјански. Со него се придонесува за правилно одредување на историското место на П. Аргиријадес.

Мошне импресивно извршената опстојна анализа на дејноста на гледиштата на П. Аргиријадес во врска со прашањето за балканска конфедерација и македонскиот проблем, — авторот ја проследил со прилог — на материјалите од конференцијата за балканската конфедерација — и трудот на П. Аргиријадес „Македонија“ од 1896 година. Во прилозите, паралелно со преводот, кој обилува со многубројни коментари, авторот предава и факсимили на оригиналниот текст. Со тоа авторот овозможил да се добие покомплексна претстава за маркантната фигура на П. Аргиријадес. На крајот, Полјански дава кратко резиме на француски јазик.

Во почетокот, авторот накратко го проследува растежот на П. Аргиријадес во виден деец на француското социјалистичко движење. Пол (Панагиотис) Аргиријадес (1849—1901) бил роден во Македонија. Животниот пат го одвел во Франција. Таму, во младоста попаднал под влијание на бланкизмот. „Тој, како бланкист одиграл улога во развивањето на револуционерните традиции и класната свест на францускиот пролетаријат. Со тек на време, тој како и другите бланкисти, станал следбеник на марксизмот“. (198) Во 1885 год. Аргиријадес почнал да го издава списанието „La Question Sociale“, во кое покрај статии од сферата на социјализмот и комунизмот, објавил, во 1885 година, и еден краток прилог за Македонија. Во 1891 година Пол Аргиријадес почнал да го издава годишникот „Almanach de la Question sociale“, списание на

меѓународниот социјализам, во кое соработувале Бебел, Жан Жорес, Зола, па и Фридрих Енгелс. Во Алманахот, покрај другото, П. Аргиријадес, во 1896 година, го објавил и својот труд „Македонија“. Покрај својата дејност во сферата на научниот социјализам, П. Аргиријадес „се интересирал за македонското прашање, тежнел да изнајде поволна солуција, и тоа во рамките на балканската конфедерација. За таа цел тој развил жива агитација и пропаганда“. (199)

Аргиријадесовото ангажирање во пропагирањето на идејата за балканска конфедерација датираше од почетокот на седмата деценија на минатиот век. Во прво време агитацијата се водела преку Меѓународната лига за мир (La Ligue Internationale de la Paix). Исто така, биле формирани и комитети за пропагирање на идејата за балканска конфедерација. Во еден таков комитет, во 1873 година, дејствувал и П. Аргиријадес. Агитацијата особено живнала во 90-тите години на XIX век. Со цел за координирање на акциите во корист на балканската конфедерација, во 1894 година била основана Лигата за балканска конфедерација (La Ligue pour la Confédération balkanique). Претседател на Лигата станал П. Аргиријадес. Познати се само два члена (чл. 2 и чл. 3) од Статутот на Лигата. „По основањето на Лигата, П. Аргиријадес се прифатил да ги пропагира нејзините цели и да стекне поддржници за истите. Во главно тој се ориентирал кон социјалистичките кругови не само во Франција, туку и во останатите земји. Откако добил поддршка тој се стремел на овој потфат да му даде меѓународен собир, на кој и официјално ќе се потврди постоењето на Лигата и еден повисок меѓународен форум ќе ја подржи и ќе ги прокламира идеите во полза на балканска конфедерација. На тој начин се дошло до одржување на еден меѓународен собир, конференција за балканска конфедерација“. (200) Конференцијата за

балканска конфедерација била одржана на 22 ноември 1894 година во Париз. На конференцијата присуствувале, покрај истакнатите лидери на францускиот и на меѓународниот политички живот, и претставници на некои балкански народи. Конференцијата ја отворил познатиот португалски социјалист М. Лима. По краткото елоквентно излагање на М. Лима, опширен реферат поднел П. Аргиријадес. Полјански нашироко ги разгледува основните поставки за реализирањето на идејата за балканска конфедерација, изнесени во рефератот на П. Аргиријадес. Интересно е да се одбележи дека П. Аргиријадес знае и „... како среќна околност... го зема основањето на македонската револуционерна организација во 1893/94 год., која во својот програм ја поставила автономијата на Македонија и тоа под „еден федеративен режим“, со што се ставал крај на аспирациите на балканските држави.“ (202). По Аргиријадеса говореле уште неколкумина учесници на конференцијата. На крајот била донесена резолуција. „Во прифатената резолуција како основно е нагласен начинот на решавањето на источното прашање, а имено преку реализирањето на балканската конфедерација. Тоа било единствено и можно решавање и тоа од гледна точка на справедливоста, хуманоста, од интересот на европските држави на ова подрачје. Секако тоа било и интерес и неопходност на самите балкански народи, особено на оние потчинети народи кои во она време стенкале под отоманската тиранија. И овдека на видно место е нагласена потребата од водење на организирана агитација и пропаганда, со нагласување, притоа, улогата на печатот, особено на печатот на балканските земји, како двигател на сета акција, во полза на идејата за реализирање на балканска конфедерација.“ (204)

Во натамошното излагање, Полјански подробно го разгледува трудот на П. Аргиријадеса — „Македонија“, публикуван во 1896 година. Меѓу другото, авторот ги апострофира зборовите на П. Аргиријадеса дека „... малите држави — грчката, бугарската и српската спорат за при-

грабување на Македонија, служејќи се со сите видови доказателства: шовинистички и историски измислени за поткрепа на нивните интереси...“. Тој лично смета дека „... тоа решавање (на македонското прашање, м.б.) не се наоѓа справедливо ни во дележот на Македонија, тоа ќе биде — истакнува тој —, од друга страна, штета за една таква земја, ни во завладувањето од една од државите, што лакомат за неа, тоа ќе биде несправедливо, но во нејзината целосна независност и во нејзината апсолутна автономија, за да можат комуните моќно да дејствуваат на свој начин по однос на образованието и јазикот, кои ќе сакаат да ги воведат во училиштата. Со еден збор — нагласува Аргиријадес — да се направи една источна Швајцарија во сè еднаква со западната, на која Македонија ѝ е слична по толку работи.“ (205)

Во натамошното излагање, Полјански ја акцентира Аргиријадесовата мисла за определеноста на Македонците. „Тие сакаат да си останат Македонци, без друг епитет, за да ја зачуваат за себе својата убава Македонија, нејзе ќе ѝ дадат по ослободувањето од турското ропство — институции, сообразно со политичкиот и социјалниот прогрес на нашето време и да се приготват по тој начин за општо збратимување на народите, чии интереси за зачувување на прогресот, повикуваат на согласување, љубов и обединување.“ (205—206) Исто така, авторот го нагласува Аргиријадесовото мислење дека „решавањето на македонското прашање преку независност, автономија и федеративен режим се наложува како најсправедливо. Тоа се наложува и за европскиот мир и се наложува исто така за зближување на народите од Балканскиот Полуостров, за соседите на Македонија, чија егзистенција ќе биде осигурена преку основањето на една конфедерација, која ќе ги отстрани опасностите, што можат да се појават од надворешните моќни непријатели.“ (205)

На крајот, резимирајќи, Полјански дава мошне убава критичка оценка на потфатот на П. Аргиријадес. „Пред сè забележува како во неговиот реферат, така и во трудот

„Македонија“, присуство на низа неопределености, недоизјаснувања и недоследности во разбирањето на националната определеност на Македонците. Тоа се однесува и до третманот за распределбата на јазиците, кое го прави Аргиријадес според влијанието и ширењето на националистичката пропаганда. Но, потребно е, инаку, да се констатира дека тој не се определил, ниту припаѓал кон некоја националистичка пропаганда. Затоа и тој и поентата на конфедерацијата ја презентирал како *modus vivendi* за македонското прашање. Освен тоа, тој стоел на становиште дека сите народи и народности во Македонија ја барале нејзината самостојност. Од друга страна, тој презел иницијатива на широк план да ја пропагира идејата за балканска конфедерација и, преку неа, да се реши македонското прашање. За тоа говорат апелите до европскиот, особено францускиот печат, потоа повикот до политичките и културните дејци на балканските држави да ја прифатат и да ја разгласат идејата за конфедерација и за успешно реализирање на целиот тој потфат.“ (206—207) И покрај тоа што потфатот на П. Аргиријадес не се реализирал, поради тогашната меѓународна констелација на силите во Европа и на Балканот, — сепак бил топло поздравен од тогашниот прогресивен свет, пред сè, поради тоа што негови носителите биле социјалистите и што потфатот — како таков — бил колориран со длабок хуманизам. Х. Полјански истакнува: „Широчината на погледите, визионерството, релациите за перспективите за светлата иднина на човештвото, сето тоа биле атрибути во неговиот реферат — кога истакнува: „Јас верувам дека човештвото оди кон социјален прогрес и равенство; јас мислам дека врвезот на работите ќе биде брз и ќе

триумфира над пречките... .. Кај балканските народи мислата во овој час е да се уништат националните антагонизми, да се подготви патот за општо братство... .. Да го утврдиме новиот принцип. По повикот на натпревар за уништување на народите, да го замениме, на крајот, со повик за натпревар за благосостојка и слобода на луѓето.“ (224) Овде е евидентна фрапантната сличност, особено на последниот дел од Аргиријадесовото искажување, со погледите на Делчев. Тогаш, не треба да не чуди што Аргиријадесовите ставови во 1902 година биле публикувани од група македонски револуционери во Габрово. „Ставите на П. Аргиријадес се објавуваат со цел да се акцентира неговиот објективен третман на македонското прашање, како еден модус за решавањето на овој гордиев јазол.“ (208)

На крајот ќе ја нагласиме карактеристиката на Полјански — дадена за потфатот на П. Аргиријадес: „Потфатот на П. Аргиријадес преку балканска конфедерација да се реши македонското прашање, иако претставувал само една иницијатива, е грандиозен. Во времето кога Македонија стенкала во вековното ропство и кога балканските монархии и буржоазии ги кроеле своите освојувачки планови за нејзино разделување и кога македонското револуционерно движење ги правело своите самостојни и самобитни чекори, овој потфат на П. Аргиријадес претставувал редок пример за изнајдување на најприкладно, најавтентично и најреално решение.“ (207)

Стојноста на овој прилог на Полјански се гледа, пред сè, во неговиот нов приод кон презентирање на досега слабо познати моменти од развојот на идејата за балканска конфедерација и решавање на македонското прашање. Како таков, тој претставува скап прилог кон нашата историографија.

Д. Д.